

Annabel Middeldorp en projectleider Robbin Buitink overleggen over landschappelijke versterking op en rond haar erf bij Teuge.

Samen de schouders onder groenblauwe dooradering

In het brongebied van de Grote Wetering zetten twee gemeenten, een waterschap en bewoners samen de schouders onder versterking van het landschap, de biodiversiteit en het vasthouden van water. Dat gebeurt door in het landbouwgebied groene en blauwe landschapselementen aan te leggen, en die onderling en met bestaande elementen te verbinden. Groenblauwe dooradering noemen we dat. Het project werpt vruchten af, blijkt tijdens een rondgang met projectleider Robbin Buitink van Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG).

tekst Ria Dubbeldam, foto's Hans Dijkstra

Waar ligt het brongebied van de Grote Wetering precies? Een blik op de kaart leert dat het een gebied is in de oksel van de A1 en de A50, grofweg tussen Apeldoorn en Terwolde (gemeente Voorst); een broek- en heideontginninglandschap. In het hart ligt Teuge, vooral bekend van het vliegveldje. Dwars door het gebied loopt de gekanaliseerde Grote Wetering. Net als andere grotere watergangen in de IJsselvallei volgt de wetering niet de kortste weg naar de IJssel, maar stroomt naar het noorden om pas bij Wapenveld uit te monden in de rivier.

Het gebied geniet geen grote bekendheid. Toch is het landschap de moeite waard. Robbin Buitink noemt landgoed Woudhuizen en diverse fraaie boerenerven in het groen als voorbeelden. Maar niet overal ziet het landschap er aantrekkelijk uit. Door grootschalige ruilverkavelingen in de vorige eeuw en intensivering van de landbouw zijn veel houtwallen en -singels opgeruimd. Wat resteert zijn kleine stukjes met een bedenkelijke onderhoudstoestand; een geamputeerd historisch landschap.

Kilometer gemengde haag

Voor intensieve landbouw zijn ook veel rechte sloten gegraven om het water zo snel mogelijk uit het van origine natte gebied te kunnen afvoeren. Buitink stopt bij zo'n watergang. 'Deze diepe sloot in het lege landschap heeft landschappelijk weinig waarde en is te diep voor planten en dieren. De reden dat we hier staan, is dat we er iets aan gaan doen.' Langs het schouwpad komt een kilometerlange haag tot aan de Grote Wetering. Buitink wijst naar het oosten waar ergens de wetering moet stromen. 'Deze grond is van waterschap Vallei en Veluwe, samenwerkingspartner in dit

project, en daarom is aanplant relatief gemakkelijk te organiseren. Dat geldt niet voor het daaropvolgende langjarig onderhoud. Het waterschap is verantwoordelijk voor het onderhoud van watergangen en oevers, maar heeft geen structureel budget voor hagen en singels. De gemeenten Apeldoorn en Voorst ook niet. Maar er is een oplossing gevonden. De gemeente Apeldoorn en het waterschap gaan samen het beheer financieren. Apeldoorn heeft er belang bij dat die haag er komt. Het nabijgelegen industrieterrein wordt uitgebreid, maar daar leeft ook een dassenfamilie. Die moet ergens anders naartoe. Het omliggende gebied is veel te kaal en open voor de dassen om doorheen te trekken om op zoek te gaan naar een nieuwe plek,

bijvoorbeeld op landgoed Woudhuizen of landgoed De Aze bij Terwolde (gemeente Voorst). De haag is een mooie start om de dassen en de gemeente te helpen.'

Groenblauwe dooradering

Op meer plekken is het de bedoeling om lijnvormige elementen aan- of terug te brengen. En wel op zo'n manier dat ze aansluiten op de nog resterende landschapsstructuren en de landgoederen en erven. 'Door heggen, hagen en houtsingels en natuurvriendelijke oevers in verbinding met elkaar te brengen ontstaat er een corridor waarlangs insecten, vogels en zoogdieren zich makkelijk en veilig kunnen verplaatsen. Ze kunnen er ook nestelen en voedsel zoeken. Het netwerk van met elkaar

Voor versterking van landschap en biodiversiteit komt er een kilometerlange haag langs de sloot.

Annabel Middeldorp is mandenmaker en gaat op den duur vlechten met wilgentenen van haar eigen griend.

verbonden landschapselementen noemen we groenblauwe dooradering.’ De provincie Gelderland streeft naar 10 procent groenblauwe dooradering in het landelijk gebied in 2050. De helft moet in 2030 gerealiseerd zijn. ‘Dat is een flinke opgave’, vindt Buitink, ‘maar wij zijn ermee begonnen in opdracht van het waterschap en de gemeenten Apeldoorn en Voorst. Omdat veel grond eigendom is van boeren en burgers, betrekken wij hen intensief bij het project. Op erven en percelen bekijken we samen waar en hoe die onderdeel kunnen worden van de groenblauwe dooradering. Samen kunnen we een boost geven aan het landschap en de biodiversiteit.’

Boven verwachting

Buitink vervolgt zijn toer. Onderweg passeert hij diverse erven en kavelgrenzen met nieuwe beplanting. ‘Die bewoners doen met ons project mee en die ook. Dit erf kan best nog wat landschapselementen gebruiken. En kijk, daar staan uitheemse fijnsparren, coniferen

en laurierstruiken die totaal niet in dit landschap passen, die helpen de biodiversiteit niet en verdampen onnodig water. Die rekenen we dus niet tot de gewenste groenblauwe dooradering.’ Inmiddels nemen al 110 particulieren deel aan het project. Meer dan Buitink had verwacht, en er komen nog altijd nieuwe deelnemers bij. Het project duurt namelijk drie jaar en is vorig jaar in het eerste deelgebied gestart. Dit jaar komt het tweede deelgebied en volgend jaar het laatste deelgebied aan de orde. ‘We hebben het gebied in drieën opgedeeld om het project voor ons als organisatie behapbaar te maken. Een meerjarig traject is bovendien voor bewoners prettig. Mensen die koudwatervrees hadden maar zien hoe leuk het bij de eerste deelnemers uitpakt, kunnen alsnog aanhaken.’ Vooral particulieren doen mee maar ook een paar landgoedereigenaren en boeren. ‘Bij boeren blijft het vaak beperkt tot een groenere aankleding van het erf en beplanting rondom de schuren. We zien graag dat ze ook

landschapselementen op de randen van percelen aanleggen. Dat draagt pas echt substantieel bij aan de groenblauwe dooradering en de biodiversiteit. Maar het ligt vaak moeilijk, vanwege het land dat ze in hun ogen moeten ‘opofferen’ en het werk dat ze eraan hebben. Maar boeren, vooral biologische, krijgen steeds meer interesse, met name in voederhagen. Het vee krijgt daarmee door het eten van bladeren meer variatie in voeding, wat bijdraagt aan de diergezondheid. Bovendien vinden de dieren er schaduw, wat in ons opwarmende klimaat steeds belangrijker wordt. Om die reden streven we ook naar boomgroepen. En met een raster eromheen dat tegen vraat en vertrapping beschermt, krijg je een landschapselement dat aantrekkelijk is voor allerlei planten en dieren.’

Kwaliteit boven kwantiteit

In elk deelgebied start SLG met een informatieavond om bewoners te interesseren mee te doen. Er wordt verteld over het landschap, de typerende landschapselementen en de beoogde groenblauwe dooradering. Bij geïnteresseerden komt een SLG-adviseur langs om samen de mogelijkheden voor landschappelijke versterking te bekijken. ‘Een hoogstamboomgaard bij het huis spreekt veel mensen aan, maar ook zogenaemde vogelbosjes met bijvoorbeeld wilg, wilde appel, winterlinde en zoete kers waar vogels voedsel vinden, schuilen en nestelen. Die bosjes noemen we ook wel bijenbosjes. De bloesem is goed voor wilde bijen, maar ook vlinders profiteren ervan. Aanvankelijk wilden tien bewoners een amfibieënpool. Na verdere uitleg over wat daar bij komt kijken, zijn er drie overgebleven. ‘Dat is ook goed. Kwaliteit gaat boven kwantiteit. Samen met ecologen van het waterschap bekijken we of een pool de gewenste ecologische waarde oplevert of dat een andere plek geschikter is. Een pool moet je bijvoorbeeld niet in een kaal weiland aanleggen. Veel amfibieën leven voor een belangrijk deel op het land en hebben een goede leefomgeving nodig met takkenrillen, houtsingels en meidoorns; plekken waar ze kunnen schuilen en overwinteren.’ Na het keukentafelgesprek met de SLG-adviseur wordt er een inrichtingsplan geschetst:

een overzichtskaartje en een documentje over waar beplanting komt en hoeveel bomen en struiken daarvoor nodig zijn. Het enige dat de deelnemers betalen is een kleine bijdrage voor het plantmateriaal. Voor grotere landschapselementen zoals een flinke rij knotbomen bestaat een aanlegvergoeding, zodat een groenaannemer kan worden ingehuurd. ‘De eigen bijdrage is niet zozeer bedoeld om de kosten te dekken maar vooral om het eigenaarschap van de nieuwe landschapselementen te versterken. Als je betaalt, voel je je meer verantwoordelijk om goed voor de bomen en struiken te zorgen.’

Diversiteit op het erf

Buitink pakt een ontwerp erbij als voorbeeld van hoe een inrichtingsplan eruit kan zien. In dit geval gaat het om een stukje grond naast een erf. ‘Vaak zie je dat op dit soort stukjes alleen maar gras groeit dat door een robotmaaier kort wordt gehouden. Super zonde. Bijen, andere insecten en vogels hebben er niks te zoeken.’ Op deze plek gaat dat totaal veranderen. Het grasperceeltje krijgt een omlijsting van knip- en scheerheggen, strakke elementen die goed naast een woonerf passen. Aan de rand komt een houtwal met wat struweel. Buitink: ‘De bewoners willen ook een pool en verder een hoogstamboomgaardje met fruitbomen die op verschillende tijdstippen bloeien en fruit leveren. Bijen en andere insecten profiteren er dan optimaal van en de bewoners hebben een langere periode om het fruit te oogsten. Rondom het erf komen knotwilgen en op het erf een walnotenboom. Zo’n boom streven we na voor elk erf. Vroeger had elk erf een walnoot, meestal bij het keukenraam, omdat de boom een geur verspreidt die muggen en vliegen op afstand houdt.’ Deelnemers aan het project halen begin december het plantmateriaal op om het zelf in de grond te zetten. ‘We bieden begeleiding door plantinstructies mee te geven en voor de uitdagedag organiseren we een plantcursus. Deelnemers krijgen dan ook wat snoei-instructies. Daarmee leggen we een basis, maar uiteindelijk ligt de verantwoordelijkheid voor het beheer en het onderhoud bij de mensen zelf. Hagen en heggen moeten

worden geschoren, fruitbomen gesnoeid, wilgen geknot en poelen schoongemaakt. Op onze website vind je in de kennisbank veel informatie over hoe het moet. Deelnemers kunnen bij twijfel ook bellen of mailen.’

Wilgengriend

Buitink eindigt zijn ronde door het brongebied bij de historische boerderij van Annabel Middeldorp en Kai Defty. Ze hebben de boerderij vorig jaar juni gekocht en gaan de grond extensief beheren. Er is al een hoogstamboomgaard met een haag eromheen neergezet. Een stuk grasland is in compartimenten verdeeld door er honderden meters meidoornhaag aan te planten. ‘Dat gaat echt wat voor de biodiversiteit betekenen. Maar nu moet het Engels raai gras ertussen nog kruidenrijker worden. Met gefaseerd maaien is al veel te bereiken.’

Het opmerkelijkste nieuwe landschapselement bij dit erf wordt het stukje wilgengriend, een type landschapselement dat in het gebied was verdwenen. Het griend is niet alleen voor het mooie, het krijgt ook echt een functie. Middelkoop is mandenmaker en vlecht manden van wilgentenen. En die gaat ze bij de boerderij telen. Langs het erf stroomt een watergang, waarlangs nieuwe knotwilgen zijn aangeplant. ‘We vertellen altijd dat je die niet hoeft te kopen. Als er in de omgeving wilgen staan, gebruik je gewoon takken van geknotte bomen. Zet je de staken in de grond, dan slaan ze vanzelf aan.’ De knotwilgen zijn iets van de watergang afgezet, omdat het waterschap er met de machines bij wil kunnen. ‘Maar het is wel mijn wens om die watergang een natuurlijker inrichting te geven. Daarmee zullen het erf als groene oase en de watergang als blauwe dooradering elkaar gaan versterken en nog meer bijdragen aan de biodiversiteit.’ De landschapsadviseur is enthousiast over de aanpak op dit erf. ‘Een perfect voorbeeld van hoe het kan. We willen graag een vervolgpriject gaan doen met mensen die stukjes grond hebben zoals hier en hen helpen om er kruidenrijke graslandjes van te maken. Door een groep op te richten, kunnen ze kennis gaan delen, gezamenlijk een maaimachine aanschaffen en elkaar helpen.’

Boven: De Grote Wetering. Onder: Nieuwe knotwilgen langs de watergang bij Annabel Middeldorp en Kai Defty.

Wie is er zo gek?

Buitink werkt sinds 2,5 jaar bij SLG. Daarvoor was hij medewerker van waterschap Vallei en Veluwe. Maar na twaalf jaar wilde hij eens wat anders en stapte hij over van de overheidsorganisatie naar de stichting. De landschapsmissie van SLG sprak hem aan. De aanpak van zijn nieuwe werkgever is een eyeopener. ‘Een waterschap koopt grond en gaat aan de slag. SLG heeft geen grondbezit en moet daarom op een heel andere manier werken. In het begin dacht ik nog: ‘Wie als bewoner is er zo gek om mee te doen met zo’n beplantingsproject?’ Maar inmiddels weet ik dat je samen met mensen juist veel kan bereiken. Bewoners staan open voor versterking van hun landschap, meer dan ik dacht. De interactie met bewoners is enorm leuk.’ Intussen denkt Buitink alweer verder dan het lopende project. ‘Er zijn al Klompenpaden in het brongebied maar het zou mooi zijn als er nog een ommetje voor de bewoners bijkomt. Gemeente Apeldoorn ziet in dit soort paden ook een kans om het Veluwemassief wat te ontlasten van de recreatiedruk. Zo proberen we zaken te combineren.’